

Un altre tipus inèdit de diner a Cervera de la Guerra dels Segadors*

ANNA M. BALAGUER

L'any 1979 descobríem entre uns fons per a classificar del Gabinet Numismàtic de Catalunya un diner inèdit de la Guerra dels Segadors de Cervera amb la data 1641.

Aquesta descoberta motivà una reconsideració global de l'ordenació de la sèrie cerverina de diners d'aquest període, treball que fou presentat al II Simposi Numismàtic de Barcelona.¹

Com tantes altres vegades aquesta era una peça esperada, ja que com mostren els documents de Cervera, estudiats per J. M. Lobet i Portella, aquesta seca degué inaugurar-se a finals de juny de l'any 1641.² Això es confirma, també, per l'existència de monedes de plata dels valors cinc rals i cinc sous.

Fins l'aparició del diner inèdit del 1641 al qual ens hem referit, els diners de Cervera coneguts es podien agrupar en dos grans apartats tipològics: Uns amb escut i data ben clara 1642; altres amb bust de Lluís XIII i primeres xifres de la data incompleta 164.

El fet que la data de les monedes amb bust de Lluís XIII fos incompleta feia difícil l'ordenació de la sèrie. Cal tenir present que el diner datat del 1642 i amb escut també correspon al regnat de Lluís XIII, que s'estén de 1641 al 1643.

* El nostre agraïment al Sr. Josep Escudero que ens facilità l'estudi d'aquesta moneda.

1. ANNA M. BALAGUER, «Nou tipus de diner de Cervera de la Guerra dels Segadors al Gabinet Numismàtic de Catalunya» II Simposi Numismatic de Barcelona, Barcelona, 1980, pp. 87-90.

2. JOSEP M. LLOBET I PORTELLA, «Nova aportació sobre les monedes i pellofes de Cervera. *Acta Numismàtica*, IV, pp. 223-4.

En realitat hi cabia que primer es batessin els diners de bust i a partir del 1642 hom substituís aquest tipus pel d'escut. Naturalment, tot podia succeir a la inversa.

Botet³ situà en primer lloc el diner de bust i a continuació el diner amb l'escut, però no indica les motivacions de la seva manera de procedir. Més endavant Josep M. Llobet i Portella⁴ respectarà aquest ordre, que tan sols poguérem capgirar amb arguments a la mà després de l'aparició, entre els esmentats fons del Gabinet Numismàtic de Catalunya, del diner amb escut del 1641.⁵

Efectivament, aquest diner semblava resoldre el problema. Aquest portava un escut a l'anvers i la data 1641 en els espais d'una creu al revers. La lectura i atribució d'aquell exemplar, encara que indubtable, oferia algunes dificultats degut a la deficient conservació de la peça, sobre tot a l'anvers. Avui després d'haver estudiat, creiem que tots els fons de moneda de la Guerra dels Segadors existents al Gabinet Numismàtic de Catalunya, hem redescobert un altre exemplar d'aquest tipus. Aquesta peça, que porta el número d'entrada 3.457 i que segons sembla pot provenir de la col·lecció de Ròmul Bosch i Alsina,⁶ ratifica definitivament la nostra classificació anterior. Donarem a conèixer aquest segon exemplar en aquest treball.

L'analogia tipològica d'aquest nou diner del 1641 amb escut, amb els diners coneguts del 1642, també amb escut, feia que poguessim establir de forma prou evident que els diners certerins més antics eren els d'escut i data completa 1641 i 1642. A aquest tipus seguiria el de bust de Lluís XIII amb dates incompletes.

De la mateixa manera que molt sovint surten a la llum, procedents d'excavacions o d'antigues col·leccions no estudiades o mal treballades, tipus monetaris desconeguts, però llargament esperats pels investigadors, els quals sabien o podien inferir de la documentació escrita la seva existència, en altres ocasions podem trobar-nos en el cas invers. Ens referim a la circumstància de l'aparició d'una moneda difícil de justificar documentalment o que fins i tot pot semblar que contradiu o no encaixa prou bé amb tota una evidència documental o numismàtica, que ens conformava una panoràmica anterior, potser aparentment ben coherent.

El cas que ens ocupa és d'aquests darrers. Quan semblava que havíem aconseguit d'endegar la sèrie dels diners certerins de la Guerra dels Segadors amb tan oportuna descoberta, de l'esmentat diner del Gabinet Numismàtic de Catalunya, reforçada ara per l'exhumació d'un altre exemplar existent a la mateixa col·lecció pública; l'aparició inesperada d'un diner de bust del 'any 1641, que ens comunicà un bon coneixedor de la moneda catalana, ens deixà completament confosos.

Cap de les solucions d'ordenació que podíem assajar semblava satisfactòria, ja que o implicava ruptura de tipus, és a dir que es passava del

3. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes Catalanes*, Barcelona, 1911, vol. III núms. 828-832.

4. J. M. LLOBET I PORTELLA, «Les monedes i pellofes de Cervera», *Acta Numismàtica*, III, 1973, pp. 210-242.

5. A. M. BALAGUER, *op. cit.*

6. Ens atenem a les informacions facilitades pel personal d'aquell centre, sense haver accedit a la documentació que ho acredita. En el moment d'examinar el fitxer general la procedència no constava a les fitxes, extrem que possiblement consti en el Llibre de Registre, en base a la pertinent documentació acreditativa d'origen.

tipus del bust al de l'escut i novament al del bust, cosa ben poc versemblant, o bé calia pensar que ambdós tipus es produïrien simultàniament.

Aquesta darrera possibilitat encara semblava més sorprenent i més difícil d'acceptar, ja que implicava una llibertat capriciosa d'elecció de tipus per part de la seca, dintre de les mateixes dates. Naturalment, això darrer resultava inadmissible, i ens feia pensar en una altra consideració, que no tinguérem present al seu dia, i que recolza l'ordenació inicial que férem del diner cerverí, la qual observa com a més antics els diners d'escut i com a posteriors els de bust de Lluís XIII.

Efectivament, els tipus monetaris de les enunyacions de la Guerra dels Segadors de les diferents seques catalanes segueixen la norma següent pel que fa al seu ordre d'aparició.

En un primer moment la moneda es fabrica encara a nom de Felip III, tot i que en les emissions de moneda de plata no apareix el bust del rei, sinó l'escut.

En algunes emissions de moneda de coure de diverses seques es manté encara el bust de Felip. La tendència és, però de presentar l'escut en el lloc que correspondria al bust.

En una segona fase, trobem que es generalitza la inclusió de l'escut i la moneda no apareix a nom de cap sobirà, sinó simplement a nom de PRINCIPATUS CATALONIAE.

Tot seguit, les monedes passaran a ésser a nom de Lluís XIII i després de Lluís XIV, substituint-se l'escut pel bust d'aquells sobirans.

Es cert que aquest procés general dels tipus monetaris de la Guerra dels Segadors es produeix de forma molt ràpida, a tenor de les diferents circumstàncies polítiques que originen aquest canvis. Aquestes mutacions tipològiques no tenen una cronologia idèntica a totes les seques. Per exemple a Cervera trobem que dintre del mateix any 1641 hi ha monedes de cinc rals a nom de Felip, cinc rals de PRINCIPATUS CATALONIAE i finalment cinc rals a nom de Lluís XIII amb el seu bust. Malgrat tot no tenim cap dubte que les que porten escut i PRINCIPATUS CATALANOIAE es bateren amb anterioritat a les de bust i a nom de Lluís XIII.

Aplicant, doncs, aquesta mateixa lògica tindríem que els diners amb escut haurien d'ésser d'una tipologia anterior als de bust.

Aquestes raons, per bé que eren favorables a la nostra ordenació, ens deixaven encara sense una veritable explicació de l'existència d'un diner de bust de l'any 1641, seguit d'un diner d'escut del 1642.

La possibilitat que l'única peça per ara coneguda amb bust i la data 1641 fos una falsificació d'època, cosa que considerarem també amb el degut deteniment, podia en principi descartar-se. Efectivament, res denota que pugui tractar-se d'una falsificació.

L'explicació de l'existència d'aquesta peça i d'altres peces, potser també «impossibles» com ella, que poden sortir un dia a la llum entre l'evidència de la numismàtica de la Guerra dels Segadors, la trobarem a les pàgines d'estudi de la documentació monetària cerverina, fet per J. M. Llobet i Portella.⁷

7. «Les monedes i pellofes de Cervera», *op. cit.*, p. 223.

Sembla, que el diner de bust del 1641, que motiva aquestes pàgines, degué fabricar-se en realitat després del 1642, però amb data endarrerida.

Realment aquesta forma de procedir sembla sorprenent, com també ho és el fet que les altres peces del tipus de bust conegudes portin la data incompleta 164., mancant el numeral de les unitats, o també que la data sigui completament absent, com succeeix en un dels tipus coneguts.

Hi ha, doncs, una voluntat d'amagar, a partir d'un moment donat, que a la vila es seguia batent moneda, i per això hom comença a encunyar amb data endarrerida, però sense tenir present que el tipus ha variat. Es fan també monedes amb data incompleta, com si es tractés d'un descuit, i finalment sense data.

Efectivament el dia 11 de març del 1642, el lloctinent de Lluís XIII en el Principat, marquès de Brezé, ordenà de fer un pregó prohibint a les diferents autoritats locals la fabricació de moneda d'or i de plata i de qualsevol altre metall. Com és sabut, es feia l'excepció de la moneda de coure per a les viles, ciutats o llocs del Principat que tinguessin el privilegi d'encunyar moneda de coure d'abans de la guerra.⁸

Sabem, també per dos documents publicats per Llobet,⁹ que la vila de Cervera s'apressa a escriure cartes a l'autoritat per aconseguir l'autorització de continuar fabricant moneda de coure, després de la prohibició. Les dues cartes pretenen fonamentar el dret de Cervera a encunyar moneda. Una d'elles parla d'antecedents. De tota manera, la timidesa de les argumentacions, més aviat insinuacions en aquest sentit, fa pensar que no fou pas així, almenys en un passat relativament pròxim.

Així en la lletra del 12 de març de 1642 diu que en temps del rei de Castella moltes universitats de Catalunya menys importants que Cervera com era Solsona dintre de la seva vegueria, batien moneda.

Llobet exhumà també dels arxius serverins una carta que no arribà a enviar-se, del dia 1 d'abril, en la qual hom remarca novament la necessitat que té Cervera d'encunyar menuts. Assenyala com a precedent, que la universitat certerina n'havia fabricat en temps pretèrits, com recordem haver-la vista els més vells, a la casa de la vila.

Després d'analitzar aquests dos documents, J. M. Llobet, conciou que la moneda alludida que recordaven els més vells de la vila eren, en tots cas, uns ploms batuts en temps molt anteriors i que els més vells podien, potser, haver vist fora de circulació, com indica que recordessin haver-la vist a la Casa de la Vila.

Per altra banda, el primer document tampoc es provatori que Cervera tingués amb anterioritat a la guerra privilegi per a encunyar, ja que molt de passada fa referència al privilegi que d'altres viles tenien dintre de la vegueria de Cervera. Sembla que tot es fa amb la intenció de veure si es crea un cert equívoc i Cervera pot seguir amb la prohibida encunyació de menuts, que segons es manifesta tant necessita.

8. BOTET, *op. cit.*, p. 91.

9. JOSEP M. LLOBET I PORTELLA, «El diner certerí de 1642, una moneda dubtosa» II *Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, 1980, pp. 83-85.

L'evidència numismàtica reafirma també l'absència d'encunyacions i per tant és un nou argument negatiu a l'existència de batiments en els temps relativament prop anteriors a la Guerra dels Segadors. Precisament, J. M. Llobet pogué demostrar per via documental (les dues cartes que acabem d'esmentar) que una pretesa moneda de Cervera del 1624, descrita per Pedrals no pot existir i ha de tractar-se d'una mala lectura.¹⁰ Mentre J. M. Llobet arribava a aquesta conclusió, la casualitat volgué que al mateix temps descobríssim, entre els fons per classificar del Gabinet Numismàtic de Catalunya, la moneda 1641 amb escut, que responia gairebé a la descripció feta per Pedrals, amb la diferència de la data bàsicament.¹¹ Tot plegat donava una confirmació definitiva a les conclusions de Llobet i feia que poguéssim observar com a inexistent la pretesa moneda del 1624.

Hem anat molt enllà en explicar totes aquestes qüestions, no menys interessants, però ja tractades en altres treballs, que hem procurat de sintetitzar i ens hem, tal vegada, apartat del tema de la fabricació de menuts amb data endarrerida a Cervera.

Efectivament, tota aquesta documentació ens ha mostrat dos fets. Primer la necessitat sentida per la vila de seguir fent moneda menuda després de la prohibició del 1642. Segon l'intent per a poder seguir fent-ne, dintre de la legalitat, malgrat que s'ha pogut escatir que no sembla pas que hi hagués uns antecedents que permetessin a Cervera poder-se acollir a les condicions previstes per les crides de cara a la continuïtat del batiment de moneda.

Ara bé, tenim evidència que Cervera després del 1642 seguia encunyant com també ho feren altres viles. Així ho indica ja Llobet per la vila de Tàrraga.¹² El mateix autor pogué documentar que el dia 5 de setembre del 1643, el Consell cerverí davant de les noves crides per a la prohibició de fer moneda acorda de:

«que ara per ara se abstinguén, per ara, fins a veurer que avant y que's reculle los encunys o molinet y que's pose en guarda de manera que s'estiga a tenor de les crides».¹³

Tot això explica, doncs, que almenys fins més d'un any després de les primeres crides Cervera seguia fent moneda, que lògicament devia fer-se amb data endarrerida.

Es sabut que aquesta pràctica fou seguida per Girona que encara l'any 1645 encunyava sisens amb data endarrerida,¹⁴ ja que l'any 1643 és l'últim data coneguda per la numismàtica.

10. *Ibid.*

11. A. M. BALAGUER, *op. cit.*

12. J. M. LLOBET I PORTELLA, «Les monedes i pellofes de Cervera», *op. cit.* 223. *Ibid.* «Les monedes i pellofes de Tàrraga» *Acta Numismàtica*, V, 1975, pp. 79.

13. *Ibid.* «Les monedes i pellofes de Cervera», *op. cit.* 223.

14. BOTET, *op. cit.*, p. 99.

CATALEG

1. Anvers: CERVARIAE; en el camp, escut coronat de Catalunya; gràfila de punts.
 Revers: Creu equilateral patada amb un anell que té per centre el punt d'intersecció dels braços de la creu; numerals de la data 1-6-4-1 inscrits un a cada espai; gràfila de punt.
 Pes: 0,674 gr. Diàmetre: 15 mm.
 Referència: Gabinet Numismàtic de Catalunya, núm. 70.983. Balaguer, «Nou tipus de diner II Simposi Numismàtic de Barcelona, 1980, núm. 1 p. 88.
2. Anvers: CE..... Igual a l'anterior.
 Revers: Igual a l'anterior, data també (1)-6-4-1.
 Pes: 0,5 gr. Diàmetre: 15 mm.
 Referència: Gabinet Numismàtic de Catalunya, núm. 3.457. Balaguer, núm. 1, p. 88.
3. Anvers: Escut coronat de Catalunya, entre 16-42; orla de punts.
 Revers: CE-RV-AR-IAE; en el camp, creu equilateral, passant, cantonada en el primer i el quart amb tres punts i en el segon i tercer amb un anell; orla de punts.
 Referència: Botet, núm. 832; Llobet, núm. 26.
 Variant amb la llegenda: CER-VA-RI-AE.
 Referència: Botet, núm. 831; Llobet, núm. 25. Balaguer, núm. 2.
4. Anvers: L.....FCB, Bust llorejat a dreta.
 Revers: CER-VAR-(IE?)— 1641. Creu com l'anterior.
 Pes: 0,61 gr. Diàmetre: 14 mm.
 Referència: Col·lecció J. Escudero. Inèdita.
5. Anvers: LVD.XIII.D.G.R.F.C.B.; en el camp, bust llorejat, a la dreta; gràfila de punts.
 Revers: CER-VAR-IE, 164; el demás igual que la núm. 3.
 Referència: Botet, núm. 829; Llobet, núm. 22, Balaguer, núm. 3.
6. Anvers: Igual que la núm. 5.
 Revers: CE-RV-AR-IE; en el camp, creu cantonada en el primer i quart amb un anell i el segon i tercer amb tres punts.
 Referència: Col·lecció J. Vilaret. Botet, núm. 828; Llobet, núm. 21, Balaguer, núm. 4.
7. Anvers: LVDV: XIII., en disposició retrògrada; en el camp, bust a l'esquerra; gràfila de punts.
 Revers: CE-RV-AR-IE, creu cantonada com el núm. 6.
 Referència: Col·lecció J. Vilaret. Llobet, núm. 24; Botet, núm. 830 variant. Balaguer, núm. 5.
 Variant amb la llegenda: LVDVXIII, a l'anvers i creu del revers cantonada com la del núm. 3.
 Referència: Botet, núm. 830; Llobet, núm. 23. Balaguer, núm. 5.

1

2

3

4

5

6

7

